

Effect of Job Stress on the Productivity of Workers at an Oil and Gas Company in Southwest Iran

Gholam Abbas Shirali¹ , Davood Afshari¹, Arman Amiri², Sima Kiani³, Payam Rashnuodi^{2,*}

¹ Assistant Professor, Department of Occupational Health Engineering, Faculty of Health, Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

² MSc of Occupational Health Engineering, Student Research Committee, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

³ BSc in Environmental Health, Department of Environmental Health, Faculty of Health, Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

* **Corresponding Author:** Payam Rashnuodi, Student Research Committee, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran. Email: payaamrashnodi@gmail.com

Abstract

Received: 06/08/2019

Accepted: 13/10/2019

How to Cite this Article:

Shirali GA, Afshari D, Amiri A, Kiani S, Rashnuodi P. Effect of Job Stress on the Productivity of Workers at an Oil and Gas Company in Southwest Iran. *J Occup Hyg Eng.* 2019; 6(3): 65-73. DOI: 10.52547/johe.6.3.7

Background and Objective: Job stress is one of the factors affecting workers' health and occupational productivity. In recent years, stress has been considered as a factor in the loss of productivity and efficiency induced by stress. This study aimed to investigate the effect of job stress on workers' productivity in one of the Oil and Gas Companies in Southwest Iran.

Materials and Methods: In this study, two separate questionnaires, namely Health and Safety Executive and productivity questionnaire (by Saatchi) were used to assess the job stress and workers' productivity. The validity and reliability of these questionnaires have been reviewed in previous studies. The data were analyzed in SPSS software (version 24). Moreover, a P-value less than 0.05 was considered statistically significant.

Results: According to the results, the mean score of workers' job stress was 3.68 ± 0.43 . The results showed that 36.4% and 63.6% of the workers had low and no stress, respectively. In addition, there was a reverse correlation between productivity and job stress with dimensions, such as role, relationship, support of authorities and coworkers, as well as demands ($P < 0.05$). On the other hand, a significant relationship was observed between productivity and variables, such as age, work experience, and education level ($P < 0.05$).

Conclusion: Given the reverse correlation between occupational stress and productivity, it can be concluded that the ability to control the amount of job stress and the influencing factors in the workplace is one of the strategies to increase productivity.

Keywords: Human Resources; Job Stress; Oil and Gas Company; Productivity

تأثیر استرس شغلی بر بهره‌وری کارکنان یکی از شرکت‌های بهره‌برداری نفت و گاز در جنوب غرب کشور ایران

غلام‌عباس شیرالی^۱ , داوود افشاری^۱، آرمان امیری^۲، سیما کیانی^۳، پیام رشنودی^{۳*}

^۱ دانشیار مهندسی بهداشت حرفه‌ای، گروه بهداشت حرفه‌ای، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران
^۲ کارشناسی ارشد مهندسی بهداشت حرفه‌ای، گروه بهداشت حرفه‌ای، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران
^۳ کارشناسی بهداشت محیط، گروه بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اهواز، اهواز، ایران

* نویسنده مسئول: پیام رشنودی، کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران.
 ایمیل: Payaamrashnodi@gmail.com

چکیده

سابقه و هدف: یکی از عوامل تأثیرگذار بر بهره‌وری و سلامت شغلی کارکنان، میزان استرس شغلی می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که در سال‌های اخیر بر هشدار در مورد افت میزان بهره‌وری و بازده ناشی از استرس تأکید شده است. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر میزان استرس شغلی بر بهره‌وری کارکنان یکی از شرکت‌های بهره‌برداری نفت و گاز در جنوب غرب کشور انجام شد.

مواد و روش‌ها: به‌منظور بررسی استرس شغلی و بهره‌وری کارکنان از پرسشنامه استاندارد استرس شغلی مؤسسه انگلستان (HSE: Health and Safety Executive) و نیز پرسشنامه بهره‌وری ساعتچی استفاده گردید که روایی و پایایی آن‌ها تأیید شده است. آنالیزهای آماری مناسب نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS 24 در سطح معناداری ۰/۰۵ انجام شد.

یافته‌ها: میانگین نمره استرس شغلی افراد معادل $3/68 \pm 0/43$ به‌دست آمد و به‌ترتیب ۳۶/۴ و ۶۳/۶ درصد از افراد دارای استرس کم و بدون استرس بودند. علاوه‌براین، نتایج نشان دادند که بهره‌وری با استرس شغلی و هریک از شاخص‌های نقش، ارتباط، حمایت مسئولان، حمایت همکاران و تقاضا، همبستگی معکوس و معناداری دارد ($P < 0/05$). رابطه بهره‌وری با هریک از متغیرهای سن، سابقه کار و تحصیلات نیز معنادار بود ($P < 0/05$).

نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه بین میانگین استرس شغلی و بهره‌وری رابطه معکوس و معناداری وجود دارد، می‌توان نتیجه گرفت که یکی از استراتژی‌های افزایش میزان بهره‌وری افراد، کنترل میزان استرس شغلی و فاکتورهای اثرگذار بر آن در محیط کاری کارگران می‌باشد.

واژگان کلیدی: استرس شغلی؛ بهره‌وری؛ شرکت نفت و گاز؛ نیروی انسانی

مقدمه

مطالعات مختلف نشان می‌دهند که عوامل متعددی سلامت نیروی انسانی را تهدید می‌کنند. یکی از عوامل بسیار مهم تهدیدکننده سلامت نیروی انسانی در جوامع پیشرفته امروزی، استرس شغلی می‌باشد [۱]. استرس شغلی در اروپا دومین مشکل مربوط به سلامت بوده و پس از اختلالات اسکلتی-عضلانی قرار دارد؛ به‌گونه‌ای که پیشگیری از استرس که ۲۲ درصد از کارکنان اتحادیه اروپا را تحت تأثیر قرار می‌دهد، یکی از اهداف کمیسیون‌های اروپا در مورد استراتژی ایمنی و سلامت کار می‌باشد [۲]. بیشتر افراد استرس را در زندگی خود تجربه

می‌کنند که اغلب این استرس‌ها مرتبط با محیط کار می‌باشند [۳-۶]. یکی از تعاریف علمی که می‌توان برای استرس بیان کرد، بدین شرح می‌باشد: "هرگاه بین نیازمندی‌های شغلی و توانایی‌های کارگر تعادل وجود نداشته باشد، استرس به وجود می‌آید" [۷]. بر مبنای مطالعات انجام‌شده در چند دهه اخیر، بسیاری از مشاغل از استرس شغلی برخوردار می‌باشند. در حقیقت، می‌توان گفت که عوامل روانی محیط کار و استرس شغلی بر خلاف سایر عوامل زیان‌آور محیط کار به شغل خاصی اختصاص نداشته و در همه مشاغل به اشکال گوناگون و با درجات

می‌باشد. با توجه به اینکه نیروی انسانی سالم یکی از مهم‌ترین عوامل در بهره‌وری محیط‌های شغلی می‌باشد و نیز از آنجایی که استرس شغلی یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر سلامت روانی و جسمانی این افراد می‌باشد، همچنین با توجه به عدم وجود مطالعات کافی در این زمینه در صنایع مختلف در کل کشور، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر استرس شغلی بر بهره‌وری کارکنان یکی از شرکت‌های بهره‌بردار نفت و گاز در جنوب غرب کشور ایران انجام شد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر در ارتباط با کارکنان عملیات غیرصنعتی در یکی از شرکت‌های نفت و گاز واقع در جنوب غرب کشور ایران در سال ۱۳۹۸ انجام شد. حجم نمونه با استفاده از سرشماری معادل ۱۱۰ نفر تعیین گردید. به‌طور کلی، کارگران در این مطالعه در هشت گروه شغلی بهبود روابط کار، امور کارکنان، مهندسی تولید، امور ورزش، خدمات اداری و اجتماعی، حراست، تعمیرات و اداره تهویه و تبرید طبقه‌بندی گردیدند. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از یک پرسشنامه سه قسمتی بدون قیدکردن نام شرکت‌کنندگان استفاده شد: الف. ویژگی‌های دموگرافیکی که شامل سؤالاتی از جمله: سن کارگران، قد، وزن، تأهل، سابقه شغلی، سطح تحصیلات، برخورداری از تحصیلات مرتبط با شغل و سابقه بیماری‌های مزمن بود. از این اطلاعات به‌منظور رعایت شرایط عمومی ورود به این مطالعه که شامل: حداقل یک سال سابقه کار، عدم استفاده از افراد با سابقه بیماری جسمانی مزمن و روان‌پزشکی شناخته‌شده و نیز افراد تحت درمان با داروهای خاص به مدت طولانی بود، استفاده شد؛ ب. به‌منظور تعیین استرس شغلی از پرسشنامه استاندارد استرس شغلی مؤسسه سلامت، ایمنی و محیط زیست (HSE) انگلستان استفاده گردید. این پرسشنامه دارای ۳۵ سؤال است که شامل هفت زیرمقیاس تقاضا، تغییرات، کنترل، نقش، حمایت مسئولان و حمایت همکاران می‌باشد. پایایی و روایی این پرسشنامه توسط آزاد مرزآبادی و همکاران بررسی شده است. این پژوهشگران گزارش نمودند که پرسشنامه استرس شغلی HSE، پرسشنامه‌ای روا و معتبر با آلفای کرونباخ ۰/۷۸ برای بررسی استرس شغلی می‌باشد که براساس مقیاس لیکرت نمره‌دهی می‌شود [۲۱-۱۹]. نمرات بالاتر در این پرسشنامه نشان‌دهنده سلامت و ایمنی بهتر می‌باشد. این درحالی است که نمرات پایین‌تر نشان‌دهنده استرس بیشتر و ایمنی کمتر می‌باشد. باید خاطرنشان ساخت که میانگین نمره استرس شغلی کمتر از ۱/۵ به‌عنوان استرس زیاد، بین ۱/۵ تا ۲/۵ به‌عنوان استرس متوسط، بین ۲/۵ تا ۳/۵ به‌عنوان استرس کم و بالاتر از ۳/۵ به‌عنوان عدم وجود استرس طبقه‌بندی شدند [۱۹]. از سوی دیگر، برای اندازه‌گیری میزان بهره‌وری کارکنان از پرسشنامه بهره‌وری ساعتچی استفاده گردید. پایایی و روایی این پرسشنامه توسط حسن‌زاده و

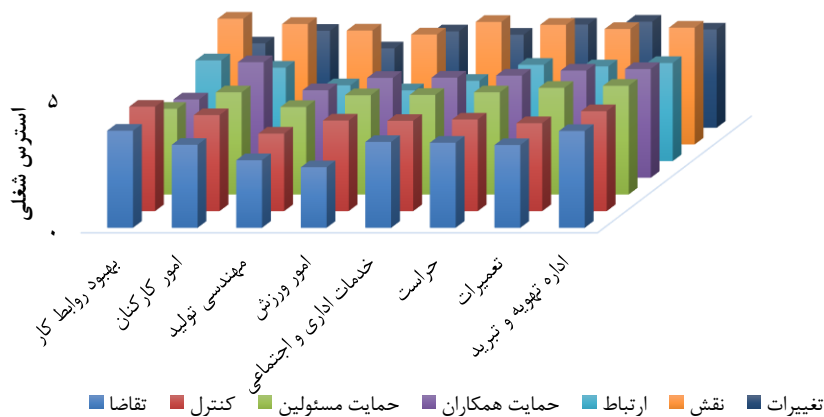
متفاوت وجود دارند؛ به‌گونه‌ای که مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از مطالعات مختلف، حدود ۳۰ درصد از نیروی کار کشورهای توسعه‌یافته، دچار استرس شغلی می‌باشند [۸]. نتایج پژوهش‌های انجام‌شده حاکی از آن هستند که از جمله افراد در معرض استرس شغلی، کارکنان شرکت‌های بهره‌بردار نفت و گاز می‌باشند [۹]. میزان استرس شغلی در کارهای مربوط به شرکت بهره‌بردار نفت و گاز به دلیل حساسیت و نیاز به تمرکز و دقت بالا، دارای سطح متغیری می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که تحقیقات نشان می‌دهند که در بین کارکنان بخش اداری و عملیاتی، استرس ناشی از کار وجود دارد [۱۰-۱۲]. علاوه‌براین، مطالعات حاکی از آن هستند که ۱۲ منبع احتمالی استرس در صنعت نفت و گاز وجود دارد که در میان آن‌ها می‌توان به غیرقابل‌پیش‌بینی بودن الگوی کار، شرایط زندگی، رفاه فیزیکی، اضافه کار، حمل و نقل و ریزفاکتور روان‌شناختی (خواب، شیوه زندگی کردن، مصرف غذا، خستگی و شکایات بهداشتی) اشاره کرد [۱۳، ۱۴]. بر مبنای مطالعات صورت‌گرفته برآورد شده است که ۷۵ درصد از مشکلات و مسائل پزشکی به‌صورت مستقیم ناشی از استرس می‌باشند؛ بنابراین، استرس مسئول هزینه‌های قابل‌توجه و معنادار مرتبط با مراقبت‌های سلامتی، عملکرد ضعیف و بهره‌وری پایین می‌باشد [۱۵]؛ به‌گونه‌ای که سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۲، استرس شغلی را بیماری قرن بیستم عنوان کرده است [۱۶]. سازمان جهانی بهداشت نیز براساس شاخص بار جهانی بیماری‌ها برآورد نموده است که بیماری‌های روانی از جمله استرس‌ها، دومین علت ناتوانی‌ها تا سال ۲۰۲۰ خواهند بود [۱۵، ۱۷]. علاوه‌براین، مطالعات نشان می‌دهند که در سال‌های اخیر بر افت میزان بهره‌وری و بازده ناشی از استرس تأکید شده است [۲]. سازمان جهانی بهداشت متذکر شده است که بهداشت حرفه‌ای و رفاه اجتماعی کارگران، عنصر بسیار مهم و پیش‌نیاز حیاتی در بهره‌وری، توسعه اجتماعی-اقتصادی و توسعه پایدار می‌باشد [۱۶]. استرس شغلی یکی از عوامل اثرگذار بر میزان بهره‌وری و سلامت شغلی افراد می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که در مطالعه انجام‌شده در این زمینه مشخص شده است که با افزایش سطح سلامت و میزان آموزش کارکنان (که از جمله عوامل تأثیرگذار بر کنترل میزان استرس شغلی می‌باشند) می‌توان محیط شغلی سالم برای افزایش سطح بهره‌وری افراد را فراهم نمود [۱۸]. مطالعات صورت‌گرفته گویای آن هستند که بین میزان استرس شغلی و بهره‌وری مؤثر، رابطه‌ای معکوس وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که افزایش استرس شغلی باعث کاهش کارآمدی کارکنان و عدم انگیزه برای انجام وظایف سازمانی در جهت افزایش بهره‌وری می‌شود [۱]. باید توجه داشت که استرس شغلی، پیامدهایی جدی را هم برای کارگران و هم برای کارفرمایان به همراه دارد؛ به‌گونه‌ای که استرس یک فاکتور مؤثر در ناکارآمدی سازمانی، جابه‌جایی نیروی انسانی، غیبت‌های ناشی از کار، کاهش کیفیت، کاهش بهره‌وری و کاهش رضایت از شغل

نمره استرس شغلی افراد نیز معادل $3/68 \pm 0/43$ تعیین شد که ۳۶/۴ درصد از افراد (۴۰ نفر) استرس کم داشتند و ۶۳/۶ درصد (۷۰ نفر) بدون استرس بودند. شکل ۱ نشان‌دهنده میانگین استرس شغلی در بخش‌های مختلف به تفکیک مؤلفه‌های آن می‌باشد. به‌منظور بررسی همبستگی بین استرس شغلی و بهره‌وری با هریک از متغیرهای سن، سابقه کار، میزان تحصیلات، جنسیت، وضعیت تأهل و نوع استخدامی از آزمون‌های آماری Spearman, Pearson و T مستقل استفاده شد. نتایج نشان دادند که تنها بین میانگین نمره استرس شغلی با متغیر سن و سابقه کار رابطه معناداری وجود دارد ($P < 0/05$). بین بهره‌وری و متغیرهای سن، سابقه کار و سطح تحصیلات نیز رابطه معناداری وجود داشت ($P < 0/05$) (جدول ۳ و ۴). از سوی دیگر، به‌منظور ارتباط‌سنجی بین نمره استرس شغلی و بهره‌وری از آزمون آماری Spearman استفاده گردید. نتایج نشان دادند که رابطه معکوس و معناداری بین استرس شغلی و میزان بهره‌وری وجود دارد ($P < 0/001$) (جدول ۱). به‌منظور سنجش ارتباط بین بهره‌وری با هریک از مؤلفه‌های استرس شغلی نیز از آزمون همبستگی Pearson استفاده شد که نتایج نشان‌دهنده وجود همبستگی معکوس و معنادار بین بهره‌وری با هریک از مؤلفه‌های نقش، ارتباط، حمایت مسئولان، حمایت همکاران و تقاضا بودند ($P < 0/05$) (جدول ۲).

همکاران بررسی شده است. این پژوهشگران گزارش نمودند که این پرسشنامه، ابزاری روا و معتبر با آلفای کرونباخ ۰/۸۲ برای بررسی بهره‌وری می‌باشد که براساس مقیاس لیکرت نمره‌دهی می‌شود. شایان ذکر است که دامنه میزان نمره بهره‌وری هر شخص بین ۲۰ تا ۱۰۰ متغیر می‌باشد [۲۲، ۲۳]. در این مطالعه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری همبستگی Spearman, Pearson و T مستقل در نرم‌افزار SPSS 24 سطح معناداری ۰/۰۵ استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های به‌دست‌آمده از این پژوهش نشان دادند که از بین ۱۱۰ فرد شرکت‌کننده در این مطالعه، ۹۱/۸ درصد (۱۰۱ نفر) مرد و ۸/۲ درصد (نه نفر) زن بودند. میانگین سن و سابقه کار این افراد به‌ترتیب معادل $39/69 \pm 9/27$ و $16/64 \pm 11/05$ سال به‌دست آمد. وضعیت تأهل افراد نیز عبارت بود از: ۹۰/۱ درصد (۱۰۰ نفر) متأهل و ۹/۹ درصد (۱۰ نفر) مجرد. همچنین طبق یافته‌های به‌دست‌آمده، به‌ترتیب ۵۳/۶ درصد (۵۹ نفر) و ۴۶/۴ درصد (۵۱ نفر) از افراد از نظر استخدام شغلی، رسمی و قراردادی بودند. در میان این افراد، تحصیلات ۲۳/۵ درصد (۲۶ نفر) دیپلم و زیر دیپلم، ۴۶/۴ درصد (۵۱ نفر) کارشناسی و تحصیلات ۳۰ درصد (۳۱ نفر) در سطح کارشناسی ارشد و دکتری بود. میانگین

شکل ۱: دیاگرام استرس شغلی و مؤلفه‌های آن در بین بخش‌های مختلف مورد مطالعه

جدول ۱: همبستگی بین بهره‌وری و استرس شغلی

متغیر	N (تعداد)	ارتباط	سطح معناداری
ارتباط بین بهره‌وری و استرس شغلی	۱۱۰	-۰/۸۷	<۰/۰۰۱

جدول ۲: همبستگی بین بهره‌وری و مؤلفه‌های استرس شغلی

متغیر	استرس شغلی و مؤلفه‌های آن					
	تغییرات	نقش	ارتباط	حمایت همکاران	حمایت مسئولان	کنترل
بهره‌وری	-۰/۱۱۲	-۰/۳۵۶	-۰/۳۷۲	-۰/۲۸۷	-۰/۳۰۲	-۰/۱۰۹
سطح معناداری	۰/۴۲	*۰/۰۳۱	*۰/۰۱۸	*۰/۰۴۵	*۰/۰۲۷	۰/۵۳
تعداد	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰

* Correlation is significant at the 0.05 level

جدول ۳: میزان استرس شغلی، بهره‌وری افراد و همبستگی بین این دو با در نظر گرفتن متغیرهای دموگرافیکی و نیز میزان این شاخص‌ها در بخش‌های مختلف مورد بررسی

ارزش بهره‌وری		ارزش استرس شغلی		متغیرها	
سطح معناداری	میانگین ± انحراف معیار	سطح معناداری*	میانگین ± انحراف معیار		
a./۴۶	۶۷/۸۹ ± ۱۰/۲۳	a./۰۶	۳/۷۱ ± ۰/۴۲		جنسیت
	۶۷/۵۲ ± ۱۰/۱۱		۳/۴۲ ± ۰/۵۰		مرد
					زن
a./۳۲	۶۶/۷۸ ± ۱۰/۴۳	a./۵۰۰	۳/۷۷ ± ۰/۳۴		تأهل
	۶۶/۴۱ ± ۹/۸۷		۳/۶۷ ± ۰/۴۴		مجرد
					متأهل
d./۰۰۱	۶۵/۳۲ ± ۹/۵۶	d./۳۸۵	۳/۷۴ ± ۰/۵۱		سطح تحصیلات
	۶۷/۰۲ ± ۱۰/۶۷		۳/۶۸ ± ۰/۴۰		دیپلم و کمتر
					کارشناسی
	۶۸/۷۸ ± ۱۰/۳۳		۳/۶۴ ± ۰/۴۰		کارشناسی ارشد و دکتری
a./۲۵۳	۶۵/۲۷ ± ۹/۵۵	a./۳۸۳	۳/۶۴ ± ۰/۴۲		وضعیت استخدامی
	۶۵/۹۰ ± ۹/۱۱		۳/۷۲ ± ۰/۴۴		قراردادی
					استخدامی
b./۰۲۴	-	b./۰۰۱	۱۶/۶۴ ± ۱۱/۰۵		سابقه کار
b./۰۴۶	-	b./۰۰۱	۳۹/۶۹ ± ۹/۲۷		سن
جنسیت					
کل نمونه‌گیری					
- میانگین ± انحراف معیار					
مرد زن					
-	-	۳/۱۲ ± ۰/۸ c	۳/۱۸ ± ۰/۷۴ c	۳/۱۸ ± ۰/۷۴ III	تقاضا
-	-	۳/۲۳ ± ۰/۶۹ c	۳/۱۴ ± ۰/۵۵ c	۳/۴۰ ± ۰/۵۶ III	کنترل
-	-	۳/۳۱ ± ۰/۹۲ c	۳/۹۱ ± ۰/۶۸ IV	۳/۸۶ ± ۰/۷۲ IV	حمایت مسئولان
-	-	۳/۵۵ ± ۰/۶ IV	۳/۹۹ ± ۰/۶۵ IV	۳/۹۵ ± ۰/۶۶ IV	حمایت همکاران
-	-	۲/۹۱ ± ۱/۰۳ IV	۳/۵۱ ± ۰/۷۹ IV	۳/۴۶ ± ۰/۸۳ IV	ارتباط
-	-	۴/۴۲ ± ۰/۴۴ IV	۴/۴۸ ± ۰/۵۱ IV	۴/۴۸ ± ۰/۵۰ IV	نقش
-	-	۳/۴۷ ± ۰/۷۹ IV	۳/۷۷ ± ۰/۷۷ IV	۳/۷۵ ± ۰/۷۷ IV	تغییرات
بخش‌های مورد مطالعه					
-	میانگین ± انحراف معیار	دسته‌بندی استرس شغلی	میانگین ± انحراف معیار	تعداد	
-	-	بدون استرس	۳/۷۵ ± ۰/۳۰	۵	بهبود روابط کار
-	-	بدون استرس	۳/۸۱ ± ۰/۵۲	۷	امور کارکنان
-	-	استرس کم	۳/۲۶ ± ۰/۲۹	۱۴	مهندسی تولید
-	-	استرس کم	۳/۳۵ ± ۰/۴۶	۶	امور ورزش
-	-	بدون استرس	۳/۷۰ ± ۰/۴۳	۱۵	خدمات اداری و اجتماعی
-	-	بدون استرس	۳/۷۸ ± ۰/۴۳	۱۷	حراست
-	-	بدون استرس	۳/۷۵ ± ۰/۳۵	۳۴	تعمیرات
-	-	بدون استرس	۳/۸۹ ± ۰/۳۷	۱۲	اداره تهویه و تبرید

*: سطح معناداری < ۰/۰۵: a: آزمون T مستقل؛ b: Pearson؛ c: Spearman؛ I: میانگین استرس شغلی کمتر از ۱/۵ به‌عنوان استرس بالا؛ II: میانگین استرس شغلی بین ۱/۵ تا ۲/۵ به‌عنوان استرس متوسط؛ III: میانگین استرس شغلی بین ۲/۵ تا ۳/۵ به‌عنوان استرس کم؛ IV: میانگین استرس شغلی بیشتر از ۳/۵ به‌عنوان نبود استرس

جدول ۴: بررسی تفاوت بین میانگین مؤلفه‌های استرس شغلی با در نظر گرفتن سن، سابقه کار، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل، جنسیت و وضعیت استخدامی افراد حاضر در مطالعه

متغیرها	تفاضل	کنترل	حمایت مسئولان	حمایت همکاران	ارتباط	نقش	تغییرات
سن	سطح معناداری*	۰/۰۶۱	۰/۱۴۷	۰/۰۴۱	۰/۰۳۹	۰/۰۱۴	۰/۰۱۵
	سطح معناداری کل*			۰/۰۰۱			
سابقه کار	سطح معناداری*	۰/۰۱۲	۰/۰۴۳	۰/۰۲۵	۰/۰۳۹	۰/۰۱۴	۰/۰۱۶
	سطح معناداری کل*			۰/۰۰۱			
سطح تحصیلات	سطح معناداری**	۰/۴۲۷	۰/۰۷۸	۰/۱۸۷	۰/۶۸۸	۰/۱۶۵	۰/۰۲۵
	سطح معناداری کل**			۰/۳۸۵			
جنسیت	میانگین ±	۳/۴۱±۰/۵۵	۳/۹۱±۰/۶۸	۳/۹۹±۰/۶۵	۳/۵۱±۰/۷۹	۴/۴۸±۰/۵۱	۳/۷۷±۰/۷۷
	انحراف معیار	۳/۱۲±۰/۱۸	۳/۲۲±۰/۶۹	۳/۵۵±۰/۰۶	۲/۹۱±۱/۰۳	۴/۴۲±۰/۴۴	۳/۴۷±۰/۷۹
	سطح معناداری***	۰/۷۹۲	۰/۳۵۲	۰/۰۱۷	۰/۰۵۸	۰/۰۳۶	۰/۲۷۱
	سطح معناداری کل***			۰/۰۰۶			
وضعیت تأهل	میانگین ±	۰/۵۷±۳/۳۴	۰/۳۴±۳/۴۳	۰/۵۹±۴/۰۸	۰/۶۴±۴/۰۶	۰/۷۳±۳/۷	۰/۵۷±۳/۶
	انحراف معیار	۰/۷۶±۳/۱۶	۰/۵۸±۳/۴	۰/۷۳±۳/۸۴	۰/۶۶±۳/۹۴	۰/۸۳±۳/۴۴	۰/۷۹±۳/۷۶
	سطح معناداری***	۰/۴۶۸	۰/۸۷۴	۰/۳۲۲	۰/۵۹۹	۰/۳۵۴	۰/۵۲۱
	سطح معناداری کل***			۰/۰۵			
وضعیت استخدامی	میانگین ±	۰/۷۸±۳/۲۴	۰/۵۵±۳/۳۹	۰/۶۶±۳/۸۷	۰/۶۱±۴	۰/۸۳±۳/۵۱	۰/۷۳±۳/۷۵
	انحراف معیار	۰/۷±۳/۱۱	۰/۵۸±۳/۴۱	۰/۷۹±۳/۸۵	۰/۷±۳/۸۹	۰/۸۲±۳/۴	۰/۸۵±۳/۷۴
	سطح معناداری***	۰/۳۸۴	۰/۸۵۱	۰/۸۴۷	۰/۳۸۳	۰/۴۷۷	۰/۹۷۵
	سطح معناداری کل***			۰/۳۸۳			

*: آزمون Pearson، **: آزمون Spearman، ***: آزمون T مستقل

بحث

یافته‌های به‌دست‌آمده نشان دادند که کمترین و بیشترین میانگین استرس شغلی و بهره‌وری در بین واحدهای مورد بررسی به شکل معکوس می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که به ترتیب کمترین و بیشترین میانگین نمره استرس شغلی مربوط به واحدهای اداره تهویه و تبرید و مهندسی تولید بوده است؛ در حالی که کمترین و بیشترین میانگین نمره بهره‌وری مربوط به مهندسی تولید و اداره تهویه و تبرید می‌باشد. این نتایج با یافته‌های به‌دست‌آمده از مطالعه Petreanu و همکاران که در سال ۲۰۱۳ انجام شد، مطابقت دارد [۲]. نتایج به‌دست‌آمده از این مطالعه نشان دادند که بین میزان بهره‌وری و استرس شغلی، رابطه‌ای معکوس وجود دارد. همچنین مشخص گردید که استرس شغلی می‌تواند با تأثیر بر ریزفاکتورهایی از جمله خواب، شیوه زندگی کردن، مصرف غذا، خستگی و شکایات بهداشتی باعث کاهش کارایی افراد شود [۱۳، ۲۴]. علاوه بر این، یافته‌های به‌دست‌آمده نشان دادند که در حالت کلی، میزان استرس شغلی واحدهای مورد بررسی در سطح کم می‌باشد (میانگین نمره

استرس شغلی استرس ۲/۵ تا ۳/۵)؛ به‌گونه‌ای که نیازی به تغییر شغل افراد وجود ندارد. از سوی دیگر، در این پژوهش میانگین نمره استرس شغلی کل واحدهای مورد بررسی معادل ۳/۶±۰/۴۳ تعیین شد؛ از این رو می‌توان گفت که با توجه به این نتیجه، وضعیت استرس شغلی در این شرکت به صورت کلی در سطح مطلوب می‌باشد. یکی از دلایل این امر را می‌توان غیرعملیاتی بودن شغل این افراد دانست. این یافته با نتایج به‌دست‌آمده از مطالعات Shatti و همکاران که در سال ۲۰۱۷ انجام شد، مطابقت دارد. نتایج این پژوهش در مورد میزان استرس شغلی در بین دو گروه مورد بررسی (افراد دارای شغل عملیاتی و غیرعملیاتی) نشان دادند که میزان استرس شغلی در بین افراد دارای شغل غیرعملیاتی، سطح کمتری نسبت به افراد دارای شغل‌های عملیاتی دارد [۲۵]. در این راستا، نتایج حاکی از آن بودند که از میان افراد شرکت‌کننده، ۳۶/۴ درصد (۴۰ نفر) دارای استرس کم بودند و ۶۳/۶ درصد (۷۰ نفر) استرس نداشتند. علاوه بر این، نتایج نشان دادند که بین میزان استرس شغلی (P=۰/۰۶) و بهره‌وری

مورد مطالعه وجود داشت ($P < 0.05$) که این مهم با نتایج به دست آمده از مطالعه حیدرآبادی و همکاران مطابقت ندارد [۲۱]. یافته های آماری نشان می دهند که بین استرس شغلی و میزان تحصیلات رابطه معناداری وجود ندارد ($P = 0.385$) که این امر با نتایج حاصل از مطالعات پیشین همخوان می باشد [۲۰، ۲۹]؛ اما با یافته های مطالعه Kittel و همکاران در کشور بلژیک مطابقت ندارد [۳۳]. یکی از دلایل نتایج به دست آمده در زمینه تحصیلات ممکن است ناشی از تفاوت در جامعه هدف مورد بررسی باشد. نتایج آزمون آماری در پژوهش حاضر نشان دادند که تنها بین مؤلفه تغییرات با متغیر میزان تحصیلات افراد مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد ($P = 0.025$) که از این نظر با یافته های به دست آمده از مطالعات پیشین همخوان می باشد [۲۱]. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن بودند که بین میزان تحصیلات و بهره‌وری شغلی ارتباط معناداری وجود دارد ($P = 0.001$) که این مهم با نتایج مطالعات حسن‌زاده و همکاران و هادیان و همکاران که گزارش نمودند که بین میزان تحصیلات و بهره‌وری رابطه معناداری وجود دارد، همراستا است؛ زیرا هرچه سطح تحصیلات افراد بالاتر باشد، بهتر می‌توانند نسبت به فعالیت‌های روزمره خود از خلاقیت و دانش روز استفاده نمایند [۲۶، ۳۴]. از سوی دیگر، نتایج گویای این مهم بودند که در حالت کلی بین میانگین نمره استرس شغلی با متغیرهای وضعیت تأهل و نوع استخدامی رابطه معناداری وجود ندارد ($P > 0.05$) که این یافته با نتایج به دست آمده از مطالعه Spector و همکاران که در ارتباط با وضعیت تأهل مدیران ایرانی و آمریکایی با هدف بررسی منابع استرس شغلی و استرین ناشی از استرس‌ها انجام شد، همخوانی دارد [۲۷]؛ اما با نتایج برخی از مطالعات پیشین همسو نمی‌باشد [۲۸]. علاوه بر این، نتایج آزمون آماری نشان دادند که بین زیرحیطه های استرس شغلی با وضعیت تأهل افراد مورد مطالعه رابطه معناداری وجود ندارد ($P > 0.05$) که از این نظر با نتایج به دست آمده از مطالعه حیدرآبادی و همکاران همخوان می‌باشد [۲۱]. در پژوهش حاضر نشان داده شد که بین نوع استخدامی و بهره‌وری شغلی ارتباط معناداری وجود ندارد ($P = 0.253$) که این مهم با نتایج حاصل از مطالعه Schroeder و همکاران همسو نمی‌باشد [۳۵]؛ اما با نتایج برخی از مطالعات پیشین مطابقت دارد [۲۹]. علاوه بر این، بررسی نتایج آنالیز آماری نشان داد که بین میزان بهره‌وری و زیرحیطه نقش، رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ به گونه‌ای که با افزایش نقش، بهره‌وری کاهش می‌یابد. نقش و اهداف مرتبط با نقش توسط فرد و یا دیگران تعریف کرده است [۳۶]. این یافته با نتایج مطالعه Wu و همکاران همسویی دارد [۳۷]. رابطه بین ابهام نقش و بهره‌وری به گونه ای است که افزایش ابهام نقش باعث کاهش بهره‌وری در افراد می‌شود. ابهام نقش وضعیتی است که طی آن افراد درک درست و مستقیمی از نقش خود در سازمان ندارند [۳۸]. در این مطالعه

($P = 0.46$) با جنسیت رابطه معناداری وجود ندارد ($P > 0.05$) که این مهم با یافته‌های به دست آمده از مطالعه حسن‌زاده و همکاران در مورد بهره‌وری [۲۶] و نتایج مطالعات Spector و همکاران و آزاد مرزآبادی و همکاران در مورد استرس شغلی همخوانی دارد [۱۹، ۲۷]؛ در حالی که با نتایج مطالعه Godifay و همکاران که در سال ۲۰۱۸ انجام شد، مطابقت ندارد. یکی از دلایل این عدم انطباق می‌تواند متفاوت بودن منابع استرس‌زا، وضعیت مطالعه و تفاوت در جمعیت و صنعت مورد بررسی باشد [۲۸]. علاوه بر این، تفسیر نتایج آزمون آماری بین جنسیت با هریک از مؤلفه‌های استرس شغلی نشان می‌دهد که تنها بین مؤلفه حمایت مسئولان ($P = 0.017$) و ارتباط ($P = 0.036$) با جنسیت رابطه معناداری وجود دارد؛ اما ارتباط آن با سایر مؤلفه‌ها معنادار نمی‌باشد ($P > 0.05$). این نتایج با یافته‌های به دست آمده از پژوهش حیدرآبادی و همکاران که در سال ۲۰۱۵ انجام شد، در زمینه مؤلفه ارتباط همخوانی دارد؛ اما در مورد مؤلفه حمایت مسئولان با نتایج پژوهش مذکور مغایر می‌باشد [۲۱]. شایان ذکر است که با وجود عدم ارتباط بین استرس شغلی و جنسیت، میزان استرس شغلی و شاخص‌های آن در بین مردان در سطح مطلوب‌تری نسبت به زنان قرار داشت. در این مطالعه بین میزان استرس شغلی ($P = 0.001$) و بهره‌وری ($P = 0.046$) با متغیر سن رابطه معناداری به دست آمد. به این معنا که با افزایش سن، میزان استرس شغلی کاهش یافته و میزان بهره‌وری افزایش پیدا می‌کند که این مهم با نتایج مربوط به بهره‌وری به دست آمده در مطالعات پیشین همخوانی ندارد [۲۶، ۲۹]؛ اما با نتایج استرس شغلی به دست آمده از مطالعات Ko و همکاران، Motie و همکاران و Hoboubi و همکاران مطابقت دارد [۲۹-۳۱]. یکی از دلایل وجود ارتباط معنادار بین بهره‌وری و سن در این پژوهش می‌تواند عدم پیری و از کارافتادگی ($39/69 \pm 9/27$) افراد مورد مطالعه باشد. نتایج به دست آمده از آزمون آماری بین هر یک از زیرمؤلفه‌های استرس شغلی با سن نشان می‌دهد که این متغیر با زیرمقیاس‌های تقاضا، حمایت همکاران، ارتباط، نقش و تغییرات رابطه معناداری دارد که با نتایج به دست آمده از مطالعه Toderi و همکاران که در کشور ایتالیا در سال ۲۰۱۳ صورت گرفته در مؤلفه حمایت همکاران و ارتباط همخوانی دارد [۳۲]. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن بودند که بین استرس شغلی ($P = 0.001$) و بهره‌وری ($P = 0.024$) با متغیر سابقه کار رابطه معناداری وجود دارد که از این نظر با یافته‌های مطالعه حسن‌زاده و همکاران در مورد مؤلفه بهره‌وری همسویی ندارد [۲۶]؛ اما با نتایج مطالعات پیشین در ارتباط با استرس شغلی همراستا می‌باشد [۲۵، ۲۸]. شایان ذکر است که مشاهده پیشرفت یکسان استرس شغلی و بهره‌وری در دو متغیر سن و سابقه کار با توجه به همبستگی این دو متغیر با استرس، طبیعی بود. در این مطالعه از بین زیرمقیاس های استرس شغلی، کنترل، حمایت مسئولان، حمایت همکاران، ارتباط، نقش و تغییرات رابطه معناداری با متغیر سابقه کار افراد

می‌توان استراتژی‌های زیر را جهت دستیابی به میزان بهره‌وری مطلوب و کاهش میزان استرس شغلی توصیه نمود.

۱. شناسایی و بهینه‌سازی عوامل اثرگذار بر استرس شغلی و بهره‌وری پیش از کنترل ویژگی‌های دموگرافیک
۲. کنترل زیرمقیاس‌های (نقش، ارتباط، حمایت مسئولان، حمایت همکاران و تقاضا) تأثیرگذار بر میزان بهره‌وری
۳. انتخاب شغل مناسب با توجه به تخصص و توانایی‌های افراد
۴. ارائه و شرح دقیق وظایف هر شغل برای کارمندان

تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر توسط کمیته تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز با شماره بهسان 9886 ثبت گردیده و حمایت مالی شده است. بدین‌وسیله پژوهشگران از همکاری مدیریت محترم نفت و گاز و همچنین از کارکنان زحمتکش آن مجموعه که در راستای انجام این پژوهش به شکلی صمیمانه با پژوهشگران همکاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

بین زیرحیطه‌های حمایت همکاران و حمایت مسئولان با بهره‌وری، رابطه منفی و معناداری وجود داشت؛ بدین‌معنا که کارگرانی که از سوی سرپرستان و همکاران پشتیبانی نمی‌شوند، در مقایسه با افرادی که از حمایت کافی برخوردار هستند، از بازدهی کمتری برخوردار می‌باشند [۲۹]. از سوی دیگر، در پژوهش حاضر ارتباط منفی و معناداری بین دو زیرحیطه ارتباط و تقاضا با میزان بهره‌وری وجود داشت. هنگامی که میزان تقاضا از توانایی افراد بیشتر باشد، منجر به کاهش کارایی و عدم توانایی شخص در انجام درست وظایف می‌گردد [۲، ۲۹].

نتیجه‌گیری

با توجه به وجود ارتباط معنادار و منفی بین بهره‌وری با استرس شغلی و زیرحیطه‌های نقش، حمایت همکاران، حمایت مسئولان، تقاضا و ارتباط و همچنین ارتباط معنادار آن با ویژگی‌های دموگرافیکی سن، سابقه کار و میزان تحصیلات و نیز با در نظر گرفتن فاکتورهای دموگرافیکی اثرگذار بر استرس شغلی

REFERENCES

1. Cowan R, Sanditov B, Weehuizen R. Productivity effects of innovation, stress and social relations. *J Econ Behav Organ.* 2011;79(3):165-82. DOI: 10.1016/j.jebo.2011.01.028
2. Petreanu V, Iordache R, Seracin M. Assessment of work stress influence on work productivity in romanian companies. *Proc Soc Behav Sci.* 2013;92:420-5. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.08.695
3. Eastaugh SR. Hospital nurse productivity. *J Health Care Finance.* 2002;29(1):14-22. PMID: 12199492
4. Lambert EG, Qureshi H, Frank J, Keena LD, Hogan NL. The relationship of work-family conflict with job stress among Indian police officers: a research note. *Police Pract Res.* 2017;18(1):37-48. DOI: 10.1080/15614263.2016.1210010
5. Naseem K. Job stress, happiness and life satisfaction: the moderating role of emotional intelligence empirical study in telecommunication sector Pakistan. *J Soc Sci Hum Stud.* 2018;4(1):7-14.
6. Pocnet C, Antonietti JP, Massoudi K, Györkös C, Becker J, de Bruin GP, et al. Influence of individual characteristics on work engagement and job stress in a sample of national and foreign workers in Switzerland. *Swiss J Psychol.* 2015;74(1):17-27. DOI: 10.1024/1421-0185/a000146
7. Peter R, Siegrist J. Psychosocial work environment and the risk of coronary heart disease. *Int Arch Occup Environ Health.* 2000;73(Suppl):S41-5. PMID: 10968560 DOI: 10.1007/pl00014625
8. Klein S, Alexander DA. Epidemiology and presentation of post-traumatic disorders. *Psychiatry.* 2009;8(8):282-7. DOI: 10.1016/j.mpps.2009.05.001
9. Bartone PT. Stress and health in chicago transit authority bus drivers. Illinois: University of Chicago; 1984.
10. Zare R, Choobineh A, Keshavarzi S. Association of amplitude and stability of circadian rhythm, sleep quality, and occupational stress with sickness absence among a gas company employees-a cross sectional study from Iran. *Saf Health Work.* 2017;8(3):276-81. PMID: 28951804 DOI: 10.1016/j.shaw.2016.09.007
11. Zare R, Choobineh A, Keshavarzi S. Relationship between occupational stress dimensions and sickness absence among a gas company employees. *J Heal Sci Surveill Syst.* 2016;4(3):115-20.
12. Li R, Gao X, Liu B, Ge H, Ning L, Zhao J, et al. Prospective cohort study to elucidate the correlation between occupational stress and hypertension risk in oil workers from kelamayi city in the xinjiang uygur autonomous region of China. *Int J Environ Res Public Health.* 2017;14(1):1. PMID: 28025517 DOI: 10.3390/ijerph14010001
13. Parkes KR. Demographic and lifestyle predictors of body mass index among offshore oil industry workers: cross-sectional and longitudinal findings. *Occup Med.* 2003;53(3):213-21. PMID: 12724556 DOI: 10.1093/occmed/kqg037
14. Afzainizam N, Mutalib Embong A, Ahmad Iskandar Raja Yaacob R, Arfah Abdul Sabina N, Ahmadi Ashgafakti A, Mohamed Elsayed M. Job stress among offshore personnel in oil and gas extraction industries. *Indian J Sci Technol.* 2016;9(9):1-6. DOI: 10.17485/ijst/2016/v9i9/88715
15. Hitt MA, Miller CC, Colella A. Organizational behavior: a strategic approach. New Jersey: John Wiley & Sons; 2005. P. 632.
16. Birnes PJ, Brunet A, Coppin-Calmes D, Arbus C, Coppin D, Charlet JP, et al. Brief Reports: symptoms of peritraumatic and acute traumatic stress among victims of an industrial disaster. *Psychiatr Serv.* 2005;56(1):93-5. DOI: 10.1176/appi.ps.56.1.93
17. Azimifar A, Khah GS. The relationship between stress factors and absenteeism (case study: employees of training and education in Yasouj). *Adv Environ Biol.* 2014;21:804-10.
18. Rose VE, Richard ML. Occupational health hazards in hospitals. *Prof Saf.* 1980;24(12):11-4. PMID: 10250369
19. Azad Marzabad E, Gholami Fesharaki M. Reliability and validity assessment for the hse job stress questionnaire. *J Behav Sci.* 2011;4(4):291-7.
20. Modarresi M, Shooferian-Yazdi G, Vakili M, Aghakoochak A, Modarresi MS, Meydani M. Occupational stress among the staffs of health centers in Yazd in 2016. *Soc Determ Health.* 2017;3(1):3-8. DOI: 10.22037/sdh.v3i1.16494
21. Heydarabadi AB, Mohammadpuor H, Reza A, Madvari F. Study the status of job stress and work-related stressors among the employees of a Spinning industry. *J Health Field.* 2017;3(1):28-35.
22. Robbins SP, Judge T. Essentials of organizational behavior. New York: Prentice Hall; 1992.
23. Saatchi M. Productivity psychology. 3rd ed. Tehran: Virayesh Pub; 1999. P. 448. [Persian]
24. Naqvi SM, Khan MA, Kant AQ, Khan SN. Job stress and employees' productivity: case of azad Kashmir public health sector. *Interdiscip J Contemp Res Busin.* 2013;5(3):525-42.
25. Shatti M, Ebrahimi MH, Gharibi V, Malakouti J. Work-related stress dimensions among a subsidiary company workers of Iranian Oil Refining and Distribution Company. *Int J Public Health Res.* 2018;8(1):899-906.
26. Hasanazadeh HA, Shirbeigi N, Olazadeh H. A survey of job stress and productivity among Kurdistan Gas Firm's Staff.

- Iran Occup Health*. 2012;**9**(2):1-10. [Persian]
27. Spector PE, Cooper CL, Aguilar-Vafaie ME. A comparative study of perceived job stressor sources and job strain in American and Iranian Managers. *Appl Psychol*. 2002; **51**(3):446-57. DOI: [10.1111/1464-0597.00102](https://doi.org/10.1111/1464-0597.00102)
 28. Godifay G, Worku W, Kebede G, Tafese A, Bureau SA, Sciences H, et al. Work related stress among health care workers in mekelle city administration public hospitals, North Ethiopia. *Work*. 2018;**46**(14):189-95.
 29. Hoboubi N, Choobineh A, Kamari Ghanavati F, Keshavarzi S, Akbar Hosseini A. The impact of job stress and job satisfaction on workforce productivity in an Iranian petrochemical industry. *Saf Health Work*. 2017;**8**(1):67-71. DOI: [10.1016/j.shaw.2016.07.002](https://doi.org/10.1016/j.shaw.2016.07.002)
 30. Motie MR, Kalani MR, Samadi A, Eshaghi H, Ghobadi P. Prevalence of job stressors in male pre-hospital emergency technicians. *J Fundam Ment Health*. 2010;**12**(145):420-9. [Persian]
 31. Ko JW, Yom YH. The role of social support in the relationship between job stress and job satisfaction/organizational commitment among hospital nurses. *Taehan Kanho Hakhoe Chi*. 2003;**33**(2):265-74. PMID: [15314455](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15314455/)
 32. Toderi S, Balducci C, Edwards JA, Sarchielli G, Broccoli M, Mancini G. Psychometric properties of the UK and Italian versions of the HSE stress indicator tool. *Eur J Psychol Assess*. 2013;**29**(1):72-9. DOI: [10.1027/1015-5759/a000122](https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000122)
 33. Kittel F, Kornitzer M, De Backer G, Dramaix M, Sobolski J, Degré S, et al. Type a in relation to job-stress, social and bioclinical variables: the belgian physical fitness study. *J Human Stress*. 1983;**9**(4):37-45. PMID: [6679568](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/6679568/) DOI: [10.1080/0097840X.1983.9935029](https://doi.org/10.1080/0097840X.1983.9935029)
 34. Hadian M, Haghani H, Yosefzade H. Estimation and comparison of the productivity of the branches of Tehran Social Security Organization: 2000-2004. *J Health Administrat*. 2008;**11**(32):63-71. [Persian]
 35. Schroeder CA, Trehearne B WD. Expanded role of nursing in ambulatory managed care. Part II: Impact on outcomes of costs, quality, provider and patient satisfaction. *Nurs Econ*. 2000;**18**(2):71-8. PMID: [11040678](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11040678/)
 36. Meleis AI. Transitions theory: middle-range and situation-specific theories in nursing research and practice. New York: Springer Publishing Company; 2010. P. 641.
 37. Wu H, Ge CX, Sun W, Wang JN, Wang L. Depressive symptoms and occupational stress among Chinese female nurses: The mediating effects of social support and rational coping. *Res Nurs Health*. 2011;**34**(5):401-7. PMID: [21812006](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21812006/) DOI: [10.1002/nur.20449](https://doi.org/10.1002/nur.20449)
 38. House RJ. Role conflict and multiple authority in complex organizations. *Calif Manage Rev*. 1970;**12**(4):53-60. DOI: [10.2307/41164305](https://doi.org/10.2307/41164305)